

УДК (477)327»1923/1929»

**ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНОГО НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ СРСР ПРИ РАДІ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УСРР
(1923-1929 р.р.)**

Стрельникова І. Ю.

*Кримський юридичний інститут Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого, Сімферополь, Україна
E-mail: irena_sij@ukr.net*

Досліджуються правові засади діяльності Уповноваженого Народного комісаріату закордонних справ СРСР при Раді народних комісарів УСРР, порядок його призначення, компетенція, а також структура Управління Уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР. Висвітлюються спроби УСРР закріпити на законодавчому рівні більш широкі права за Уповноваженим НКЗС СРСР при РНК УСРР.

Ключові слова: Народний комісаріат закордонних справ, Уповноважений НКЗС СРСР при уряді УСРР, органи зовнішніх зносин.

Зовнішні зносини складають важливу сферу діяльності кожної держави. Зовнішня політика й зовнішньополітичні відносини нашої держави є предметом дослідження наукових праць багатьох вчених. Так, участі УСРР у міжнародних відносинах у досліджуваній період присвячена низка праць радянських вчених (Безродного Е. Ф. [1], Василенка В. А. [2], Воробйова О. І. [3], Карпенка Ф. П. [4], Хворостяного І. М. [5]). Серед праць радянських вчених знаходимо й спеціальні роботи з організації і діяльності зовнішньополітичних органів на території УСРР (Василенка В. А. [6] і Ткачової Н. О. [7]). Але слід зазначити, що всі ці праці є занадто заідеологізованими. Діяльність радянських органів висвітлювалася в них однобічно, увага зосереджувалася лише на позитивних моментах, а критика була відсутня. Серед праць сучасних науковців, присвячених зовнішньополітичному аспектові діяльності України у 1923-1929 роках, слід виділити праці Кульчицького С. В. [8], Головка В. О. [9]. Цілісну картину історії дипломатії України з найдавніших часів до сучасності дає колективна праця під керівництвом Смоля В. [10]. В той же час у сучасній історіографії обмаль праць, предметом дослідження яких є правовий статус, діяльність Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР й агентств НКЗС СРСР на території УСРР у 1923-1929 роках.

Таким чином, огляд стану наукової розробки даної проблеми дозволяє стверджувати актуальність обраної теми. Метою статті є висвітлення правового статусу Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР у 1923-1929 роках (далі – Уповноважений), її новизна полягає у визначенні статусу Уповноваженого з обмеженим колом повноважень, що не забезпечили УСРР можливості вирішувати важливі зовнішньополітичні питання; висвітленні протистояння між РНК УСРР і НКЗС СРСР у питанні закріплення на правовому рівні за Уповноваженим більш широких прав у зовнішньополітичній діяльності.

Після утворення Союзу РСР Народний комісаріат закордонних справ став загальносоюзним органом. Замість НКЗС УСРР було створено Управління Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР, а уповноважені НКЗС УСРР в Києві та Одесі перетворилися на агентів НКЗС СРСР у Києві та Одесі. Тобто з 1923 р. УСРР утратила власний повноцінний зовнішньополітичний орган.

Правовий статус Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР визначався «Положенням про Народний комісаріат закордонних справ СРСР», затвердженим постановою третьої сесії ЦВК СРСР першого скликання 12 листопада 1923 р. з наступними змінами та доповненнями [11, ст. 1033; 12, ст. 448], «Загальним положенням про народні комісаріати СРСР», затвердженим цією ж постановою [13, ст. 1031]. «Загальне положення про народні комісаріати СРСР» визначило порядок призначення уповноважених народних комісаріатів та їхніх заступників, звітування, їх статус в уряді союзних республік. У статті 4 «Загального положення про народні комісаріати УСРР», затвердженого третьою сесією ВУЦВК восьмого скликання 12 жовтня 1924 р., йшлося лише про те, що уповноважені загальносоюзних народних комісаріатів при УСРР провадять свою діяльність на підставі особливих про них положень, затверджених законодавчими органами СРСР [14, ст. 273]. «Положення про Народний комісаріат закордонних справ СРСР» окреслило компетенцію уповноважених НКЗС при урядах союзних республік.

Уповноважений НКЗС СРСР при уряді УСРР затверджувався та відкликався постановою РНК СРСР за поданням НКЗС СРСР та попереднім погодженням з ВУЦВК. Відносно всіх кандидатур ВУЦВК мусив надати відгук і мав право відведення Уповноваженого, який призначався. Заступники Уповноваженого затверджувались у тому ж порядку, що й Уповноважений. Склад Управління Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР призначався та звільнявся Уповноваженим, а керівний персонал – за попереднім погодженням з колегією НКЗС СРСР [12, ст. 448].

Відповідно до Конституції СРСР 1924 р., а також статті 12 «Загального положення про народні комісаріати СРСР», уповноважені загальносоюзних народних комісаріатів входили до складу урядів союзних республік із правом ухвального або дорадчого голосу за рішенням ЦВК союзної республіки або його Президії. Уповноважені народних комісаріатів СРСР при УСРР входили до складу РНК УСРР з правом ухвального голосу в тих випадках, коли особливою постановою ВУЦВК їм було надане таке право [15, ст. 277].

Уповноважений НКЗС СРСР при уряді УСРР мав інформувати ВУЦВК, його Президію й РНК УСРР про діяльність загальносоюзного НКЗС та звітувати про свою діяльність як перед НКЗС СРСР, так і перед РНК УСРР і ВУЦВК. При цьому відповідно до змін, що були внесені в 1926 р. до Положення про НКЗС СРСР, про свої доповіді Раднаркому УСРР і ВУЦВК Уповноважений зобов'язаний був негайно повідомляти комісаріат [12, ст. 448].

Також «Загальне положення про народні комісаріати СРСР» визначило загальне правило, що розпорядження загальносоюзних наркоматів, які є обов'язковими для виконання на території Союзу РСР, проводяться через відповідних уповноважених при урядах союзних республік. Якщо Уповноважений отримував розпорядження, що суперечило законові, він зобов'язаний був зробити подання Народному комі-

сару закордонних справ і доповіді про отримане розпорядження Раднаркомів УСРР. Постанови ВУЦВК, його Президії, РНК УСРР у межах їхньої компетенції і такі, що не суперечили загальносоюзному законодавству, мали обов'язковий характер для виконання Уповноваженим НКЗС СРСР при РНК УСРР.

Уповноважений був зв'язуючою ланкою між УСРР і СРСР у здійсненні зовнішньої політики. Уповноваженому належала роль «виконавця», завдання диктувалися зверху. Безпосереднє відання зовнішньополітичною діяльністю на всій території Союзу РСР покладалося на загальносоюзний Народний комісаріат закордонних справ. Отже, Уповноважений НКЗС Союзу РСР при уряді УСРР безпосередньо підпорядковувався загальносоюзному Наркомату закордонних справ та звітував перед вищими органами республіки.

Структурна організація Управління Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР у 1923 р. мала такий вигляд: Уповноважений, його заступник, загальна канцелярія, економіко-правовий відділ, бюро друку, відділ зв'язку, господарська частина, бухгалтерія [16, арк. 3]. 15 серпня 1923 р. Президія ВУЦВК затвердила Уповноваженим НКЗС СРСР при уряді УСРР Олександра Григоровича Шліхтера [17, арк. 312об.], а 20 січня 1924 р. він був затверджений постановою першої сесії ВУЦВК восьмого скликання [18, ст. 22]. Територіально Управління Уповноваженого перебувало в м. Харкові. Штати Управління Уповноваженого затверджувалися колегією НКЗС СРСР і після утворення СРСР налічували 34 співробітники: 26 штатних та 8 позаштатних [19, с. 13 прилож.]. На січень місяць 1924 р. кількість співробітників Управління Уповноваженого збільшилась на 2 штатних співробітники [20, арк. 7об.]. Але разом зі зміцненням радянської влади остання намагалася скоротити апарат Управління Уповноваженого та урізати його повноваження. Якщо у 1924 р. в Управлінні Уповноваженого НКЗС при уряді СРСР у Харкові працювало 36 співробітників, то восени 1925 р. – вже 20.

Компетенція Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР визначалася «Положенням про НКЗС СРСР» від 12 листопада 1923 р. з наступними змінами та доповненнями [11, ст. 1033; 12, ст. 448]. Так, на Уповноваженого покладалося інформування ВУЦВК і РНК про діяльність НКЗС СРСР, інформування НКЗС СРСР про внутрішнє життя та заходи Української СРР, що мали значення у відносинах Союзу РСР з іноземними державами; спостереження за правильним втіленням у життя союзного та республіканського законодавства відносно іноземців; спостереження за правильним виконанням органами республіки договорів і угод, укладених СРСР з іноземними державами; зносини з центральними та місцевими установами на території УСРР з питань щодо іноземних консульств та інших іноземних представництв, іноземних морських і річкових суден, становища іноземних громадян та з інших питань, що були віднесені до компетенції НКЗС і виникали в УСРР; порушення перед НКЗС питань зовнішньої політики Союзу РСР, що висувалися Українською СРР; керівництво органами НКЗС СРСР на території УСРР; зносини від імені НКЗС з консульськими та іншими офіційними представниками іноземних держав, які перебували на території УСРР; видача дипломатичних і службових паспортів громадянам СРСР, віз іноземним громадянам, посвідчення документів для пред'явлення їх в іноземних державах; призначення та звільнення агентів НКЗС СРСР за попере-

дньою згодою колегії НКЗС, призначення та звільнення співробітників Управління Уповноваженого, а керівного персоналу – за попередньою згодою колегії НКЗС; здійснення зв'язку з радниками і секретарями повноважних представництв СРСР з питань інформації і завдань у галузі спеціальних інтересів УСРР; отримання інформації від НКЗС СРСР, а також радників і секретарів повноважних представництв СРСР з усіх поточних питань, що прямо чи опосередковано зачіпають інтереси УСРР; сприяння відповідним установам СРСР і УСРР у здійсненні ними на території УСРР прав, що встановлені укладеними з іноземними державами договорами й угодами; подання колегії НКЗС кандидатур радників і секретарів та інше [12, ст. 448].

Протягом 1924-1925 років відбувалась активна робота з приводу прийняття положення про права та обов'язки уповноважених і агентів НКЗС СРСР при урядах союзних республік. 11 квітня 1925 р. Постійне представництво УСРР при уряді СРСР направило до Раднаркому УСРР та Уповноваженому Наркомзаксправ СРСР при українському уряді для надання висновку зазначений проект положення [21, арк. 19]. Разом з проектом положення була надіслана пояснювальна записка НКЗС СРСР, у якій зазначалося, що наданий на затвердження Раднаркому СРСР проект положення попередньо погоджувався з урядами БСРР, ЗСФРР, РСФРР та УСРР, причому уряди зазначених радянських республік, за винятком уряду УСРР, погодилися з проектом НКЗС СРСР. А Раднарком УСРР надав цілу низку поправок як редакційного характеру, так і за змістом проекту [21, арк. 22].

Основні розбіжності між редакціями РНК УСРР та НКЗС СРСР зводилися до такого:

1. РНК УСРР пропонувала закріпити в проекті те, що Уповноважений НКЗС СРСР при уряді УСРР за своїм становищем є членом колегії НКЗС СРСР. Наркомзаксправ визначив неприпустимим поширювати дане положення на всіх уповноважених, вважаючи, що питання відносно введення уповноваженого в колегію НКЗС повинно вирішуватись у кожному окремому випадку. Таким чином, НКЗС СРСР залишав за собою право вирішувати наскільки дійовим бути тому чи іншому уповноваженому, а отже, і відповідній республіці, а також залишатись єдиним зовнішньополітичним органом з усією повнотою влади в даній сфері та незалежним від окремих позицій радянських республік із зовнішньополітичних питань.

2. Раднарком УСРР пропонував, щоб особистий склад Управління Уповноваженого призначався та звільнявся розпорядженням Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР у загальному порядку. На дану пропозицію НКЗС СРСР відповів, що призначення та звільнення особистого складу Управління Уповноваженого Наркоматом закордонних справ більше відповідає структурі та практиці НКЗС СРСР.

3. В українській редакції уряд УСРР наполягав на закріпленні за Уповноваженим Наркомзаксправ права призначення агентів НКЗС у райони найважливіших морських портів УСРР та в інші пункти значного скупчення іноземців на території Української радянської республіки. НКЗС СРСР надавав таке право Уповноваженому, але із затвердженням колегією НКЗС кандидатур агентів, представлених Уповноваженим Наркомзаксправ при уряді радянських республік. При цьому зазначалося, що агенти призначаються в порти не УСРР, а СРСР.

4. Український уряд прагнув закріпити за собою право призначати за погодженням з НКЗС СРСР радників і перших секретарів повноважних представництв Союзу РСР у країнах, що становлять особливий інтерес для УСРР і щоб дане право здійснювалося через Уповноваженого Наркомзаксправ. Але НКЗС СРСР погодився лише на закріплення за Уповноваженим права представляти колегії НКЗС осіб, яким за згодою уряду республіки доручено спеціально відати справами даної країни в повноважному представництві або консульстві СРСР.

5. РНК УСРР запропонувала включити до компетенції Уповноваженого також право безпосередніх зносин з українськими відділеннями консульських відділів при постійних представництвах і консульствах СРСР. Відносно цього пункту НКЗС СРСР зазначив, що він не має сенсу, оскільки «українських відділень консульських відділів при повпредствах і консульствах» не існує.

6. У редакції українського уряду Уповноважений мав надавати звіт про свою діяльність, крім НКЗС СРСР, також ВУЦВК і РНК УСРР. Але союзний Наркомат закордонних справ із даним пунктом не погодився, спираючись на те, що уповноважений знаходиться в його підпорядкуванні і лише перед ним відповідальний, а тому звітує виключно перед НКЗС СРСР, а на вимогу уряду відповідної радянської республіки інформує останній про свою діяльність і міжнародне становище СРСР. При чому про всі свої такі доповіді уповноважений має негайно сповістити НКЗС СРСР. Загальносоюзний Наркомзаксправ відхилив запропоновану РНК УСРР редакцію стосовно даного питання, незважаючи на те, що п. 12 «Загального положення про народні комісаріати СРСР» визначав: «Уповноважені народних комісаріатів інформують центральні виконавчі комітети, їх президії та ради народних комісаріатів союзних республік про діяльність загальносоюзного народного комісаріату і звітують у своїй діяльності як перед відповідними народними комісаріатами СРСР, так і перед радами народних комісарів і центральними виконавчими комітетами відповідних союзних республік» [13, ст. 1031]. Отже, НКЗС СРСР відхилив право органів союзних республік на отримання звіту від уповноваженого, право, яке вже було закріплено за ними на законодавчому рівні.

Таким чином, з аналізу вищезазначених розбіжностей редакцій проекту положення про права й обов'язки уповноважених НКЗС при урядах союзних республік, наданих українським урядом і Наркоматом закордонних справ СРСР, ми бачимо, що уряд УСРР прагнув закріпити за Уповноваженим НКЗС СРСР при уряді УСРР певні права та обов'язки, що надали б йому можливість забезпечити реальну участь у здійсненні зовнішньополітичних функцій, а вищим органам влади УСРР – здійснювати контроль за діяльністю уповноваженого. Але НКЗС СРСР категорично виступив проти всіх пропозицій уряду УСРР. Більше того, у відповіді Наркомзаксправ пролунала нота обурення відносно того, що український уряд висунув цілу низку поправок, на відміну від урядів інших радянських республік. НКЗС СРСР наполягав на затвердженні проекту в його редакції.

Але уряд УСРР 18 травня 1925 р. знову виклав свої поправки до положення про уповноважених НКЗС СРСР при союзних республіках Постійному представництву УСРР при уряді СРСР [21, арк. 14]. Із вищерозглянутих залишилася лише одна вимога, на якій продовжував наполягати український уряд, – Уповноважений НКЗС

СРСР при уряді УСРР має бути одночасно членом колегії НКЗС СРСР. При цьому РНК УСРР не наполягала вже на включенні даного пункту в положення про уповноважених, а пропонувала прийняти окрему постанову стосовно Уповноваженого НКЗС СРСР при українському уряді. Крім того, Раднарком УСРР висунув нові пропозиції, але вже не настільки категоричні та «самостійницькі». По-перше, РНК УСРР запропонувала викласти п. «з» ст. 4 положення в новій редакції, а саме: до компетенції уповноваженого входить «безпосередній зв'язок із радниками та секретарями повноважних представництв СРСР, які призначаються Наркоматом закордонних справ СРСР за згодою уряду радянської республіки, з питань інформації і технічних завдань у галузі спеціальних інтересів союзних республік. Примітка: радники і секретарі виконують спеціальні завдання союзних республік під контролем повноважного представництва СРСР» [21, арк. 14]. Принциповим моментом у даному пункті було те, що радники і секретарі виконують спеціальні завдання саме союзних республік. По-друге, Раднарком УСРР розширив повноваження Уповноваженого, закріпив за ним право видавати дозволи на в'їзд у радянську республіку іноземців та осіб, прийнятих у громадянство республіки. По-третє, у проект положення була включена нова стаття, згідно з якою при окремих уповноважених могли створюватися колегії за погодженням НКЗС із союзною республікою. Члени колегії висувалися Уповноваженим і призначалися урядом союзної республіки. По-четверте, РНК УСРР наполягала на закріпленні за Уповноваженим права визначати місцевості за погодженням із Наркоматом закордонних справ, у які призначалися б агенти НКЗС.

Паралельно в союзних законодавчих органах ішла підготовка змін до Положення про НКЗС СРСР. У листопаді 1925 р. Постійне представництво УСРР при уряді СРСР звернулося до ВУЦВК з проханням надати йому для передачі в комісію з підготовки проектів змін до положення про загальносоюзний НКЗС поправки стосовно уповноважених НКЗС, які український уряд вважає за необхідне внести [21, арк. 13]. Уряд УСРР на своєму засіданні 14 січня 1926 р. підтвердив необхідність керуватися в цій справі висновком, надісланим Постійному представництву УСРР при уряді СРСР 18 травня 1925 р. [21, арк. 6].

Крапку в даній справі поставила Президія ЦВК СРСР, яка 3 вересня 1926 р. затвердила постанову «Про зміну й доповнення положення про НКЗС СРСР» без врахування пропозицій українського уряду. Положення ж про права й обов'язки уповноважених НКЗС СРСР при урядах союзних республік і агентів НКЗС так і залишилося проектом. На цьому ж засіданні видання спеціального загального положення про уповноважених загальносоюзних наркоматів було визнано зайвим у зв'язку з наявністю ст. 10-14 «Загального положення про народні комісаріати СРСР» [21, арк. 3]. Таким чином, боротьба українських органів влади за розширення їхніх прав і прав Уповноваженого НКЗС СРСР на території УСРР у зовнішньополітичних питаннях закінчилася поразкою. Не було прийнято не лише їхні пропозиції, а взагалі нормативного документа, з приводу якого існували суперечності.

Крім того, деякі інші пропозиції Уповноваженого, спрямовані на покращення організації зовнішньополітичної роботи, також не знайшли підтримки у вищих органах влади. Так, прохання затвердити постанову «Про термінове виконання дору-

чень НКЗС» з тим, щоб зобов'язати всі радянські центральні та місцеві установи в терміновому порядку виконувати всі вимоги органів НКЗС СРСР в УСРР, пов'язані з запитами представництв СРСР за кордоном і представництв іноземних держав в СРСР, було визнано за недоцільне [22, арк. 1, 5]. Також внесений Уповноваженим на розгляд РНК УСРР проект постанови, згідно з яким наркомати УСРР зобов'язані були б попередньо узгоджувати з Уповноваженим усі свої акти, що регламентували становище іноземців, був затверджений 19 червня 1925 р., але положення, в затвердженій постанові, звучали не як директива, а як пропозиція [23, арк. 2]. Навіть обґрунтування того, чому дана постанова не підлягає опублікуванню, зводилось до того, що її оприлюднення може спричинити появу претензій відносно законності тих постанов наркоматів, які не будуть погоджені з Уповноваженим НКЗС при уряді УСРР [23, арк. 3].

З 1929 р. до обов'язків Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР стало входити лише видача дипломатичних і службових паспортів, їх візування, розшук необхідних документів громадян та їх засвідчення тощо. Зі ствердженням тоталітарного режиму, інститут уповноважених слугував організаційно-політичним засобом зміцнення та розвитку федеральних зв'язків.

Таким чином, зі вступом УСРР до складу СРСР Українська республіка була позбавлена власного зовнішньополітичного відомства – Народного комісаріату закордонних справ. Єдиним зовнішньополітичним органом на території усього Союзу РСР став загальносоюзний НКЗС. Його органами на території УСРР були Уповноважений НКЗС СРСР при РНК УСРР і агенти НКЗС у Києві та Одесі. Правовий статус останніх був визначений «Положенням про НКЗС СРСР» від 12 листопада 1923 р., «Загальним положенням про народні комісаріати СРСР» від 12 листопада 1923 р. Спеціального нормативного акта з регулювання діяльності Уповноваженого прийнято не було. УСРР до останнього виборювала від СРСР поступки стосовно розширення прав Уповноваженого і надання йому можливості вирішувати деякі питання самостійно, а отже, забезпечувати реальну участь у зовнішньополітичній діяльності. Союзна ж влада чітко визначилася зі статусом уповноважених у союзних республіках, побудувала міцну систему державних органів із сильною централізованою владою. Уповноважений НКЗС при РНК УСРР діяв виключно в межах, наданих йому союзним законодавством і вказівками НКЗС СРСР, був повністю підконтрольний Наркомату закордонних справ СРСР: формування штатів, кошторис, виконання своїх повноважень – усе підлягало суворому контролю з боку НКЗС СРСР. Наприкінці 1920-х рр., а з 1929 р. особливо (коли Конституція УСРР 1929 р. не закріпила за республікою розгляд і участь у розгляді зовнішньополітичних питань), повноваження Уповноваженого обмежувалися виключно технічною роботою.

Різноманітні ініціативи Уповноваженого загальносоюзного НКЗС при РНК УСРР, спрямовані на створення належних умов для функціонування органів НКЗС СРСР на території Української СРР і полегшення їхньої роботи, нерідко закінчувалися невдачею. А з 1929 р. з посиленням централізації радянської влади та початком ствердження тоталітарного режиму, діяльність УСРР щодо виборювання своїх прав на реальну участь у закордонній зовнішній політиці була зведена нанівець.

Список літератури

1. Безродный С. Ф. Участие Советской Украины в международных связях СССР. 1923 – 1929 гг. : автореф. дис. на соиск. учен. степени доктора ист. наук : спец. : 07.00.05 «История международных отношений и внешней политики» / С. Ф. Безродный. – К., 1980. – 47 с.
  2. Василенко В. А. Правові аспекти участі Української РСР у міжнародних відносинах / В. А. Василенко – К. : Політвидав України, 1984. – 207 с.
  3. Воробйов О. І. Українська РСР на міжнародній арені (Деякі питання зовнішньополітичної діяльності) / О.І. Воробйов. – К. : Т-во «Знання», 1970. – 96 с.
  4. Карпенко Ф. П. Рівноправна і повноправна : УРР у міжнародних стосунках / Ф. П. Карпенко. – Львів : Каменяр, 1987. – 101 с.
  5. Хворостяний І. М. Внесок Української РСР у боротьбу СРСР за мир і роззброєння / І. М. Хворостяний. – К. : Т-во «Знання», 1989. – 48 с.
  6. Василенко В. А. Органи зовнішніх зносин Української РСР та їх компетенція / В. А. Василенко // Вісник Київського університету. Серія права. – 1965. – № 6. – С. 103 – 104.
  7. Ткачова Н. Участь Української РСР у вирішенні зовнішньополітичних і зовнішньоторговельних питань після утворення Союзу РСР (1922-1944) / Н. Ткачова // Радянське право. – 1977. – № 3. – С. 82 – 84.
  8. Кульчицький С. Міжнародна діяльність керівництва УСРР. За матеріалами «особих тек» політбюро ЦК КП(б)У 1924-1930 років / Станіслав Кульчицький // Політика і час. – 1997. – №2. – С. 71 – 80.
  9. Головка В. О. Дипломатична діяльність Х. Г. Раковського у Великобританії (1923 – 1925 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / В. О. Головка. – К., 1996. – 15 с.
  10. Нариси з історії дипломатії України / [О. І. Галенко, Є. Є. Камінський, М. В. Кірсенко та ін.]; під ред. В. А. Смолія. – К. : Видавничий Дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.
  11. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства РСФСР. – 1923. – № 107.
  12. Сборник законов и распоряжений рабоче-крестьянского правительства СССР. – 1926. – № 60.
  13. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства РСФСР. – 1923. – № 106.
  14. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду УСРР. – 1924. – № 43.
  15. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду УСРР. – 1924. – № 45.
  16. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 1149.
  17. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. Р-4сч. – Оп. 1. – Спр. 95.
  18. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду УСРР. – 1924. – № 4 – 5.
  19. Годовой отчет НКВД за 1923 год ко II-му съезду Советов СССР. – М., 1924. – 160 с.
  20. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. Р-4сч. – Оп. 1. – Спр. 1296.
  21. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 2. – Оп. 4. – Спр. 176.
  22. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 2. – Оп. 4. – Спр. 1481.
  23. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 2. – Оп. 4. – Спр. 1485.
- Стрельникова И. Ю. Правовой статус Уполномоченного Народного комиссариата иностранных дел Союза ССР при Совете народных комиссаров Украинской ССР (1923 – 1929 гг.) / И. Ю. Стрельникова // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. – 2010. – Т. 23 (62). № 1. 2010. – С. 426-434.**
- Исследуются правовые основы деятельности Уполномоченного Народного комиссариата иностранных дел Союза ССР при Совете народных комиссаров УССР, порядок его назначения, компетенция, а также структура Управления Уполномоченного НКЗС СССР при СНК УССР. Освещаются попытки УССР закрепить на законодательном уровне более широкие права за Уполномоченным НКВД СССР при СНК УССР.

Ключевые слова: Народный комиссариат иностранных дел, Уполномоченный НКВД СССР при СНК УССР, органы внешних сношений.

Strel'nikova I. Y. The legal status of the Plenipotentiary of People's Commissariat of Foreign Affairs of the Soviet Union under the rule of the Ukrainian Socialistic Soviet Republic (1923 – 1929 yy.) / I. Y. Strel'nikova// Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2010. – Vol. 23 (62). № 1. 2010. – P. 426-434.

The legal bases of the functioning of the Plenipotentiary of People's Commissariat of Foreign Affairs of the Soviet Union under the rule of the Ukrainian SSR, order of his appointment, competence and also the structure of the Administration of the Plenipotentiary of People's Commissariat of Foreign Affairs of the Soviet Union under the rule of the Ukrainian SSR are investigated. The attempts of the Ukrainian SSR to strength the rights on the legal level of the Plenipotentiary of People's Commissariat of Foreign Affairs of the Soviet Union under the rule of the Ukrainian SSR wider rights are highlighted.

Keywords: People's Commissariat of Foreign Affairs, Plenipotentiary of People's Commissariat of Foreign Affairs of the Soviet Union under the rule of the Ukrainian SSR, organs of foreign affairs.

Надійшла до редакції 11.04.2010 р.